

I. Určitý integrál

I.1. Existence určitých integrálů

- Zjistěte, zda existují určité integrály :

Příklad 1. $\int_0^1 \frac{x+3}{x^2+1} dx$

Řešení : Ano existuje, protože funkce $f(x) = \frac{x+3}{x^2+1}$ je spojitá na intervalu $\langle 0, 1 \rangle$. ■

Příklad 2. $\int_1^{10} \frac{x^2+3}{x^3-3x^2-4x} dx$

Řešení : Neexistuje, protože funkce $f(x) = \frac{x^2+3}{x^3-3x^2-4x} = \frac{x^2+3}{x(x+1)(x-4)}$ není spojitá v bodě $x = 4$ ($x \in (1, 10)$) a $\lim_{x \rightarrow 4^\pm} f(x) = \pm\infty$. ■

Příklad 3. $\int_{-1}^1 \frac{e^{2x}-1}{x} dx$

Řešení : Integrál existuje. Funkce $f(x) = \frac{e^{2x}-1}{x}$ sice není spojitá v bodě $x = 0$ ($x \in (-1, 1)$), avšak $\lim_{x \rightarrow 0} f(x) = \lim_{x \rightarrow 0} \frac{e^{2x}-1}{x} = 2$. ■

4. $\int_0^1 \frac{\sin x^2}{x} dx$ [ano, $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sin x^2}{x} = 0$]   5. $\int_0^2 xe^{x^2} dx$ [ano]

6. $\int_0^{\pi/2} \frac{1}{1-2\cos x} dx$ [ne, $\lim_{x \rightarrow \frac{\pi}{3}^\pm} \frac{1}{1-2\cos x} = \pm\infty$]

I.2. Newtonova-Leibnizova formule

- Pomocí Newtonovy-Leibnizovy formule vypočtěte integrály :

Příklad 7. $\int_0^{\pi/4} \frac{1+\sin^2 x}{\cos^2 x} dx$

Řešení : $I = \int_0^{\pi/4} \frac{1+1-\cos^2 x}{\cos^2 x} dx = \int_0^{\pi/4} \left(\frac{2}{\cos^2 x} - 1 \right) dx = \left[2 \operatorname{tg} x - x \right]_0^{\pi/4} = 2 \operatorname{tg} \frac{\pi}{4} - \frac{\pi}{4} = 2 - \frac{\pi}{4}$. ■

Příklad 8. $\int_3^8 \sqrt{1+x} dx$

Řešení : $I = \int_3^8 (1+x)^{1/2} dx = \frac{2}{3} \left[(1+x)^{3/2} \right]_3^8 = \frac{2}{3} \cdot (9\sqrt{9} - 4\sqrt{4}) = \frac{38}{3}$. ■

Příklad 9. $\int_0^2 \frac{x-3}{x^2+4} dx$

Řešení : $I = \frac{1}{2} \int_0^2 \frac{2x}{x^2+4} dx - 3 \int_0^2 \frac{1}{x^2+4} dx = \frac{1}{2} \left[\ln(x^2+4) \right]_0^2 - \frac{3}{2} \left[\arctg \frac{x}{2} \right]_0^2 =$
 $= \frac{1}{2} \cdot (\ln 8 - \ln 4) - \frac{3}{2} \cdot \arctg 1 = \frac{1}{2} \cdot \ln 2 - \frac{3\pi}{8}$. ■

Příklad 10. $\int_2^5 \frac{5x+1}{x^2+x-2} dx$

Řešení : Integrovanou funkci nejdříve rozložíme na parciální zlomky a integrál vypočteme :

$$\frac{5x+1}{x^2+x-1} = \frac{A}{x-1} + \frac{B}{x+2}, \quad 5x+1 = A(x+2) + B(x-1)$$

$$x=1: 6=3A \rightarrow A=2; \quad x=-2: -9=-3B \rightarrow B=3$$

$$I = \int_2^5 \left(\frac{2}{x-1} + \frac{3}{x+2} \right) dx = \left[2 \ln|x-1| + 3 \ln|x+2| \right]_2^5 =$$

$$= 2 \ln 4 + 3 \ln 7 - 2 \ln 1 - 3 \ln 4 = 3 \ln 7 - \ln 4 = \ln \frac{343}{4}$$

POZOR ! Tentýž integrál na jiném intervalu $\langle a, b \rangle$ nemusí existovat, bude-li $\langle a, b \rangle$ obsahovat aspoň jedno z čísel $x = -2$ nebo $x = 1$. ■

Příklad 11. $\int_{-\pi/2}^{\pi/2} \cos^2 \frac{x}{2} dx$

Řešení : Zde využijeme, že funkce $f(x) = \cos^2 \frac{x}{2}$ je sudá, tj. $\int_{-a}^a f(x) dx = 2 \int_0^a f(x) dx$.

$$I = 2 \int_0^{\pi/2} \cos^2 \frac{x}{2} dx = 2 \int_0^{\pi/2} \frac{1+\cos x}{2} dx = \left[x + \sin x \right]_0^{\pi/2} = \frac{\pi}{2} + 1$$
. ■

Příklad 12. $\int_{-\pi/2}^{\pi/2} x^2 \sin x dx$

Řešení : Nyní využijeme to, že funkce $f(x) = x^2 \sin x$ je lichá, tj. $\int_{-a}^a f(x) dx = 0$. ■

Příklad 13. $\int_0^{\pi} \left| \frac{1}{2} - \cos x \right| dx$

Řešení : Odstraníme absolutní hodnotu: $\frac{1}{2} - \cos x \geq 0$ pro $x \in \langle \frac{\pi}{3}, \pi \rangle$

a $\frac{1}{2} - \cos x < 0$ pro $x \in \langle 0, \frac{\pi}{3} \rangle$, takže pro daný integrál platí :

$$I = \int_0^{\pi/3} -\left(\frac{1}{2} - \cos x\right) dx + \int_{\pi/3}^{\pi} \left(\frac{1}{2} - \cos x\right) dx = \left[\sin x - \frac{1}{2}x \right]_0^{\pi/3} + \left[\frac{1}{2}x - \sin x \right]_{\pi/3}^{\pi} =$$

$$= \frac{\sqrt{3}}{2} - \frac{\pi}{6} + \frac{\pi}{2} - \frac{\pi}{6} + \frac{\sqrt{3}}{2} = \sqrt{3} + \frac{\pi}{6}$$
. ■

$$\begin{array}{ll}
 \mathbf{14.}^* \int_{-4}^4 \frac{1}{\sqrt{x^2+9}} dx & [2 \ln 3] \quad \mathbf{15.} \int_0^\pi \frac{\sin x}{2+\cos x} dx & [\ln 3] \\
 \mathbf{16.} \int_0^1 \frac{e^x}{e^x+e} dx & \left[\ln \frac{2e}{1+e} \right] \quad \mathbf{17.} \int_{-2}^{-1} \frac{2}{x^2-x} dx & \left[2 \ln \frac{4}{3} \right]
 \end{array}$$

I.3. Metoda per partes

- Vypočítejte integrály pomocí metody per partes :

Příklad 18. $\int_{-\pi/2}^{\pi/2} |x| \cos x dx$

Řešení : Integrovaná funkce je sudá. Tedy $I = 2 \int_0^{\pi/2} |x| \cos x dx = 2 \int_0^{\pi/2} x \cos x dx =$
 $= \left| \begin{array}{l} u = x, \quad v' = \cos x \\ u' = 1, \quad v = \sin x \end{array} \right| = 2 \left[x \sin x \right]_0^{\pi/2} - 2 \int_0^{\pi/2} \sin x dx = 2 \cdot \frac{\pi}{2} + 2 \left[\cos x \right]_0^{\pi/2} = \pi - 2.$ ■

Příklad 19. $\int_0^{e-1} \ln(x+1) dx$

Řešení : $I = \left| \begin{array}{l} u = \ln(x+1), \quad v' = 1 \\ u' = \frac{1}{x+1}, \quad v = x \end{array} \right| = \left[x \ln(x+1) \right]_0^{e-1} - \int_0^{e-1} \frac{x}{x+1} dx = (e-1) \ln e -$
 $- \int_0^{e-1} \frac{x+1-1}{x+1} dx = e-1 - \left[x - \ln(x+1) \right]_0^{e-1} = e-1 - (e-1 - \ln e) = 1.$ ■

Příklad 20. $\int_0^{\pi/2} e^{2x} \sin x dx$

Řešení : $I = \left| \begin{array}{l} u = e^{2x}, \quad v' = \sin x \\ u' = 2e^{2x}, \quad v = -\cos x \end{array} \right| = - \left[e^{2x} \cos x \right]_0^{\pi/2} + 2 \int_0^{\pi/2} e^{2x} \cos x dx =$

$$= \left| \begin{array}{l} u = e^{2x}, \quad v' = \cos x \\ u' = 2e^{2x}, \quad v = \sin x \end{array} \right| = 1 + 2 \left[e^{2x} \sin x \right]_0^{\pi/2} - 4 \int_0^{\pi/2} e^{2x} \sin x dx.$$

Dostali jsme rovnici $I = 1 + 2e^\pi - 4I$, ze které $5I = 1 + 2e^\pi$.

Výsledek daného příkladu je $I = \frac{1}{5}(1 + 2e^\pi).$ ■

Příklad 21.* $I_n = \int_0^{\pi/2} \sin^n x dx$

Řešení :

★ pro $n = 0$ je $I_0 = \int_0^{\pi/2} dx = \frac{\pi}{2};$

★ pro $n = 1$ je $I_1 = \int_0^{\pi/2} \sin x dx = \left[-\cos x \right]_0^{\pi/2} = 1;$

★ pro $n = 2$ je $I_2 = \int_0^{\pi/2} \sin^2 x dx = \int_0^{\pi/2} \frac{1 - \cos 2x}{2} dx = \frac{1}{2} \left[x - \frac{\sin 2x}{2} \right]_0^{\pi/2} = \frac{\pi}{4};$

$$\begin{aligned} \star \text{ pro } n \geq 3 \text{ je } I_n &= \int_0^{\pi/2} \sin^{n-2} x \cdot \sin^2 x \, dx = \int_0^{\pi/2} \sin^{n-2} x (1 - \cos^2 x) \, dx = \\ &= \int_0^{\pi/2} \sin^{n-2} x \, dx - \int_0^{\pi/2} \sin^{n-2} x \cdot \cos x \cdot \cos x \, dx = \left| \begin{array}{l} u = \cos x, \quad v' = \sin^{n-2} \cdot \cos x \\ u' = -\sin x, \quad v = \frac{1}{n-1} \sin^{n-1} x \end{array} \right| = \\ &= I_{n-2} - \left[\frac{\cos x \cdot \sin^{n-1} x}{n-1} \right]_0^{\pi/2} - \frac{1}{n-1} \int_0^{\pi/2} \sin^n x \, dx. \end{aligned}$$

Dostaneme rovnici $I_n = I_{n-2} - 0 - \frac{1}{n-1} I_n$, ze které vypočteme $I_n = \frac{n-1}{n} I_{n-2}$.

Provedeme diskuzi :

$$\text{Pro } \begin{cases} n = 2k \text{ je } I_n = \frac{n-1}{n} I_{n-2} = \frac{2k-1}{2k} \cdot \frac{2k-3}{2k-2} \cdot \dots \cdot \frac{1}{2} I_0 = \frac{(2k-1)!!}{(2k)!!} \cdot \frac{\pi}{2}; \\ n = 2k+1 \text{ je } I_n = \frac{n-1}{n} I_{n-2} = \frac{2k}{2k+1} \cdot \frac{2k-2}{2k-1} \cdot \dots \cdot \frac{2}{3} I_1 = \frac{(2k)!!}{(2k+1)!!} \cdot 1. \end{cases}$$

Tím jsme odvodili tzv. **Wallisovy formule**.

Tentýž výsledek platí i pro $\int_0^{\pi/2} \cos^n x \, dx$, jelikož $\int_0^{\pi/2} \sin^n x \, dx = \int_0^{\pi/2} \cos^n x \, dx$. ■

$$\begin{array}{ll} \mathbf{22.}^* \int_0^{\pi/2} \sin^7 x \, dx & \left[\frac{16}{35} \right] \quad \mathbf{23.}^* \int_{-\pi/2}^{\pi/2} \sin^8 x \, dx & \left[\frac{35\pi}{128} \right] \\ \mathbf{24.}^* \int_0^{\pi} \cos^6 x \, dx & \left[\frac{5\pi}{16} \right] \quad \mathbf{25.}^* \int_{-\pi/2}^{\pi/2} \sin^9 x \, dx & [0] \\ \mathbf{26.} \int_0^{\sqrt{3}} x \cdot \arctg x \, dx & \left[\frac{2\pi}{3} - \frac{\sqrt{3}}{2} \right] \quad \mathbf{27.} \int_{1/e}^e |\ln x| \, dx & \left[2 - \frac{2}{e} \right] \\ \mathbf{28.} \int_0^1 y \cdot \ln(x+y) \, dx, \quad (y > 0) & & [y(y+1) \ln(y+1) - y^2 \ln y - y] \end{array}$$

I.4. Substituční metoda

• Vypočtete integrály substituční metodou :

Příklad 29. $\int_1^{e^3} \frac{1}{x\sqrt{1+\ln x}} \, dx$

Řešení : Použijeme substituci $\left[\begin{array}{l} 1 + \ln x = t \\ \frac{dx}{x} = dt \end{array} \quad \left| \quad \begin{array}{l} x_1 = 1 \quad \rightarrow t_1 = 1 \\ x_2 = e^3 \quad \rightarrow t_2 = 4 \end{array} \right. \right]$ a dostaneme

$$I = \int_1^4 \frac{dt}{\sqrt{t}} = 2 \left[\sqrt{t} \right]_1^4 = 2 \cdot (2 - 1) = 2. \quad \blacksquare$$

Příklad 30. $\int_{1/\pi}^{2/\pi} \frac{1}{x^2} \cdot \sin \frac{1}{x} \, dx$

Řešení : Po substituci $\left[\begin{array}{l|l} \frac{1}{x} = t & x_1 = \frac{1}{\pi} \rightarrow t_1 = \pi \\ -\frac{dx}{x^2} = dt & x_2 = \frac{2}{\pi} \rightarrow t_2 = \frac{\pi}{2} \end{array} \right]$ obdržíme

$$I = - \int_{\pi}^{\pi/2} \sin t \, dt = \int_{\pi/2}^{\pi} \sin t \, dt = \left[-\cos t \right]_{\pi/2}^{\pi} = 1 . \quad \blacksquare$$

Příklad 31. $\int_0^1 \frac{x}{1+x^4} dx$

Řešení : Po substituci $\left[\begin{array}{l|l} x^2 = t & x_1 = 0 \rightarrow t_1 = 0 \\ 2x dx = dt & x_2 = 1 \rightarrow t_2 = 1 \end{array} \right]$ získáme

$$I = \frac{1}{2} \int_0^1 \frac{dt}{1+t^2} = \frac{1}{2} \left[\operatorname{arctg} t \right]_0^1 = \frac{1}{2} \cdot \frac{\pi}{4} = \frac{\pi}{8} . \quad \blacksquare$$

Příklad 32. $\int_0^2 \sqrt{4-x^2} dx$

Řešení : Použijeme substituci $\left[\begin{array}{l|l} x = 2 \sin t & x_1 = 0 \rightarrow t_1 = 0 \\ dx = 2 \cos t \, dt & x_2 = 2 \rightarrow t_2 = \pi/2 \end{array} \right]$ a dostaneme

$$\begin{aligned} I &= \int_0^{\pi/2} \sqrt{4-4\sin^2 t} \cdot 2 \cos t \, dt = 4 \int_0^{\pi/2} \cos^2 t \, dt = 4 \int_0^{\pi/2} \frac{1+\cos 2t}{2} dt = \\ &= 2 \left[t + \frac{\sin 2t}{2} \right]_0^{\pi/2} = 2 \cdot \frac{\pi}{2} = \pi . \quad \blacksquare \end{aligned}$$

Příklad 33. $\int_1^2 \frac{x}{(x^2+4)^2} dx$

Řešení : Zvolíme substituci $\left[\begin{array}{l|l} x^2+4 = t & x_1 = 1 \rightarrow t_1 = 5 \\ 2x dx = dt & x_2 = 2 \rightarrow t_2 = 8 \end{array} \right]$ a potom

$$I = \frac{1}{2} \int_5^8 \frac{dt}{t^2} = -\frac{1}{2} \cdot \left[\frac{1}{t} \right]_5^8 = -\frac{1}{2} \cdot \left(\frac{1}{8} - \frac{1}{5} \right) = \frac{3}{80} . \quad \blacksquare$$

34. $\int_0^{\pi/2} \frac{\cos x}{\sqrt{\sin^2 x + 3}} dx$ $[\ln \sqrt{3}]$

35. $\int_{-2}^{-1} \frac{dx}{x^2 + 4x + 5}$ $\left[\frac{\pi}{4} \right]$

36. $\int_0^{1/2} \frac{\arcsin x}{\sqrt{1-x^2}} dx$ $\left[\frac{\pi^2}{72} \right]$

37. $\int_0^{\pi/4} \sin^5 x \cdot \cos x \, dx$ $\left[\frac{1}{48} \right]$

38. $\int_0^{\pi/3} \sin^3 x \, dx$ $\left[\frac{5}{24} \right]$

39. $\int_0^{1/2} r \sqrt{1-4r^2} \, dr$ $\left[\frac{1}{12} \right]$

40. $\int_0^4 \frac{1}{\sqrt{2x+1}+1} dx$ $[2(2-\ln 2)]$

41. $\int_0^{\pi/2} \frac{dx}{2+\cos x}$ $\left[\frac{\sqrt{3}\pi}{9} \right]$